

Burgerlijke Rechtsvordering

inclusief Brussel I *bis*-Verordening

TEKST & COMMENTAAR

De tekst van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Brussel I *bis*-Verordening, voorzien van commentaar

Onder redactie van:

A.I.M. van Mierlo

hoogleraar Erasmus School of Law (Erasmus Universiteit Rotterdam)
hoogleraar Rijksuniversiteit Groningen
advocaat te Rotterdam

C.J.J.C. van Nispen

hoogleraar Vrije Universiteit te Amsterdam

Tiende druk

 Wolters Kluwer

Deventer 2022

WOORD VOORAF

Bij de eerste druk

De thans voor u liggende nieuwe uitgave Tekst & Commentaar Burgerlijke Rechtsvordering is in zekere zin de voortzetting van het in 1996 verschenen Tekst & Commentaardeel Faillissementswet & Executie- en beslagrecht. Waar het toen - wat het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering betreft - ging om 'slechts' die delen uit het wetboek die betrekking hebben op het executie- en beslagrecht, is thans het complete wetboek opgenomen en van commentaar voorzien.

Bij de negende druk

(...)

De Spoedwet KEI heeft tot gevolg dat de betekenis van Afdeling 3A van de Eerste Titel van het Eerste Boek (art. 30a e.v. KEI Rv), uitgezonderd art. 30p Rv (dat landelijk is ingevoerd voor alle gerechten en alle zaakstromen) voor de feitelijke rechtspraak thans is geminimaliseerd. Deze afdeling geldt nog slechts voor op 1 oktober 2019 aanhangige vorderingszaken met verplichte procesvertegenwoordiging bij de pilotrechtbanken Midden-Nederland en Gelderland waarop KEI-Rv van toepassing was (zie art. 1 lid 2 Spoedwet KEI). Hiervan zijn dan weer op de voet van art. 1 lid 3 Spoedwet KEI uitgezonderd de vorderingszaken waarvan de rechter - na 1 oktober 2019 - met toestemming van partijen heeft bepaald dat hierop het procesrecht van toepassing is zoals dat ook bij de andere rechtbanken geldt in dagvaardingsprocedures met verplichte procesvertegenwoordiging. Aldus beschouwd, is KEI-Rv voornamelijk nog van belang voor de vorderingszaken bij de Hoge Raad. Een en ander rechtvaardigt handhaving van opneming in deze uitgave van Afdeling 3A van de Eerste Titel van het Eerste Boek en - door de gehele uitgave heen - van verwijzingen, waar nodig, naar KEI-Rv.

Vanwege de Spoedwet KEI en de hiermee gepaard gaande stopzetting van de invoering van de KEI-wetgeving heeft de redactie ervoor gekozen in deze druk het in de vorige druk gehanteerde vaste stramien van een eerste aantekening 'Algemeen. Wet vereenvoudiging en digitalisering (KEI)' en een laatste aantekening 'Recht na inwerkingtreding KEI', te verlaten, en alleen nog te hanteren in de gevallen waarin KEI voor de desbetreffende bepaling relevant is.

De procesrechtelijke component van de Wet afwikkeling massaschade in collectieve actie komt neer, zoals reeds opgemerkt, op invoering van een nieuwe Titel 14A in het Derde Boek. De Wet kent in dat verband een variant die is geënt op het 'klassieke' procesrecht en een variant geënt op KEI-Rv. Gelet op de afgenomen betekenis van KEI-Rv voor de feitelijke rechtspraak heeft de redactie besloten in deze druk louter de eerste variant van commentaar te voorzien. De wettekst van de tweede variant - 14A-KEI - is vanzelfsprekend wel in deze uitgave opgenomen.

(...)

Bij de tiende druk

Ontwikkelingen in rechtspraak en regelgeving maakten een nieuwe druk van Tekst & Commentaar Burgerlijke Rechtsvordering noodzakelijk. De stopzetting van de verdere - gefaseerde - invoering van de KEI-wetgeving als gevolg van de zgn. Spoedwet KEI (Wet van 3 juni 2019, *Stb.* 2019, 241) per 1 oktober 2019 (*Stb.* 2019, 247) heeft ertoe geleid dat in feitelijke instanties KEI-Rv niet meer van toepassing is. Dit heeft de redactie doen besluiten het commentaar op art. 30a-30r KEI-Rv (met uitzondering van art. 30p Rv, dat in werking is getreden voor alle gerechten in de feitelijke instanties en in alle procedures) resp. art. 111-123 KEI-Rv, dat in de vorige druk een geïntegreerd deel uitmaakte van het commentaar op het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (geaccentueerd met de grijze streep in de marge), te verplaatsen en terstond op te nemen achter het commentaar op de Algemene slotbepaling (art. 1077 Rv). Dit commentaar blijft van belang voor de procedure in cassatie. Sedert de vorige druk is daarin een wijziging opgetreden, in die zin dat digitaal procederen niet alleen aan de orde is in vorderingsprocedures in cassatie (reeds sinds 1 maart 2017), maar ook - sinds 1 april 2021 (*Stb.* 2021, 81) - in verzoekprocedures in cassatie. Het commentaar op KEI-Rv bevat een minutieuze weergave van de bepalingen die op de vorderings- resp. de verzoekprocedure in cassatie van toepassing zijn. Een en ander wordt vervolgens nader uitgewerkt in het commentaar op art. 398 Rv e.v. (Cassatie).

Vanuit internationaal perspectief is in deze uitgave ook rekening gehouden met twee EU-Verordeningen die per 1 juli 2022 van toepassing zijn, te weten: (i) de Verordening (EU) nr. 2020/1783 van 25 november 2020 betreffende de samenwerking tussen de gerechten van de lidstaten op het gebied van de bewijsverkrijging in burgerlijke en handelszaken (*PbEU* 2020 L 405/1), en (ii) de Verordening (EU) nr. 2020/1784 van 25 november 2020 inzake de betekening en de kennisgeving in de lidstaten van de gerechtelijke en buitengerechtelijke stukken in burgerlijke zaken (*PbEU* 2020 L 405/40). Waar mogelijk wordt in het commentaar - zie bijvoorbeeld in het kader van art. 56 Rv - op deze EU-regelgeving geanticipeerd. Beide Verordeningen zijn in deze tiende druk ook onder de Bijlagen opgenomen, overigens zonder de tekst van de respectieve Uitvoeringswetten omdat die nog niet voorhanden waren ten tijde van de bewerking van deze druk. Eveneens is in deze nieuwe druk opgenomen Verordening (EU) 2019/1111 betreffende de bevoegdheid, de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en betreffende internationale kinderontvoering (herschikking), welke met ingang van 1 augustus 2022 van toepassing is.

Deze editie gaat wat betreft wetgeving, rechtspraak en vakliteratuur uit van de stand van zaken per 1 januari 2022; een enkele ontwikkeling van daarna kon nog worden verwerkt. Daarnaast is de publicatie online beschikbaar en wordt deze tussentijds geactualiseerd.

Hoewel aan deze uitgave grote zorg is besteed, zullen bij het gebruik daarvan mogelijk fouten en/of tekortkomingen aan het licht treden. Redactie en uitgever stellen het zeer op prijs indien de gebruiker hen van gebleken gebreken op de hoogte brengt. Ook overigens houden zij zich aanbevolen voor reacties van gebruikers, die de bruikbaarheid van dit Tekst & Commentaar-deel kunnen verhogen. Men kan schrijven naar de uitgever, Postbus 23, 7400 GA Deventer, of mailen naar TekstCommentaar@wolterskluwerv.com.

De voorbije druk zijn verschillende reacties ontvangen, die hebben geleid tot verbeteringen en/of aanpassingen. Uitgever en redactie spreken hiervoor hun dank uit.

Oegstgeest/Den Haag, 25 januari 2022

A.I.M. van Mierlo

C.J.J.C. van Nispen

VERKORTE INHOUDSOPGAVE

(* met commentaar)

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*	1
KEI	2273
KEI-Rv (relevante artikelen)*	2275
KEI-WGBZ (relevante artikelen)	2355
EUROPESE VERORDENINGEN	2363
Brussel I bis-Verordening ('herschikte EEX-Verordening')*	2365
Uitvoeringswet EU-executieverordening en Verdrag van Lugano	2619
BIJLAGEN	2625
Wet op de rechterlijke organisatie	2627
Algemene termijnenwet	2685
Wet griffierechten burgerlijke zaken	2687
Besluit zittingsplaatsen gerechten	2705
EEX-Verdrag	2707
Protocol betreffende de uitlegging door het Hof van Justitie van het EEX-Verdrag	2737
Uitvoeringswet EEG-Executieverdrag	2743
EVEX-Verdrag 2007	2747
EET-verordening	2783
Uitvoeringswet verordening Europese executorialie titel	2799
EBB-verordening	2803
Uitvoeringswet verordening Europese betalingsbevelprocedure	2821
Verordening (EG) nr. 861/2007 tot vaststelling van een Europese procedure voor geringe vorderingen	2827
Uitvoeringswet verordening Europese procedure voor geringe vorderingen	2845
Verordening Brussel II-ter	2849
Verordening Brussel II-bis	2917
EG-alimentatieverordening	2949
Uitvoeringswet internationale inning levensonderhoud	2987
Herziene EG-betekenisverordening	2991
Uitvoeringswet EG-betekenisverordening	3005
Herschikte EU-betekenisverordening 2020	3009
Haags Betekeningsverdrag 1965	3037
Uitvoeringswet Haags Betekeningsverdrag 1965	3045
EG-bewijsverordening	3049

Verkorte inhoudsopgave

Uitvoeringswet EG-bewijsverordening	3063
Herschikte bewijsverordening 2020	3069
Haags Bewijsverdrag 1970	3093
Uitvoeringswet Haags Bewijsverdrag 1970	3105
Trefwoordenregister	3113

WETBOEK VAN BURGERLIJKE RECHTSVORDERING

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

Wet van 29 maart 1828, Stb. 1828, 14, zoals laatstelijk gewijzigd op 15 december 2021, Stb. 2021, 627 (i.w.tr. 01-01-2022)

EERSTE BOEK

De wijze van procederen voor de rechtbanken, de hoven en de Hoge Raad

EERSTE TITEL

Algemene bepalingen

[Inleidende opmerkingen]

1. Opbouw Titel 1. a. Algemeen. De Eerste Titel van het Eerste Boek bevat algemene bepalingen die gelden voor het voeren van civiele procedures, waarbij onverschillig is of in de desbetreffende procedure een vordering wordt ingesteld (dagvaardings- of vorderingsprocedure) dan wel een verzoek wordt gedaan (verzoekschrift- of verzoekprocedure), alsmede in welke aanleg de procedure wordt gevoerd (eerste aanleg, hoger beroep dan wel cassatie). **b. Elf afdelingen.** De Eerste Titel van het Eerste Boek bestaat uit elf afdelingen met elk een regeling over een specifiek onderwerp. Afdeling 1 geeft regels betreffende de vraag of en in hoeverre aan een Nederlandse rechter de bevoegdheid toekomt om burgerlijke zaken met een internationaal karakter of van buitenlandse oorsprong te berechten. Een regeling van de enkel- en de meervoudige kamers van de gerechten is neergelegd in Afdeling 2. Voorts zijn verscheidene afdelingen opgenomen met daarin een neerslag van een aantal hoofdbeginselen van het Nederlands burgerlijk procesrecht. Afdeling 3 betreft algemene beginselen voor procedures. Zij bevat onder meer bepalingen over het beginsel van hoor en wederhoor (art. 19), berechting binnen een redelijke termijn (art. 20), de autonomie van partijen en de lijdelijkheid van de rechter (art. 21-25). Afdeling 4 omvat een regeling die de onpartijdigheid van de rechter waarborgt, te weten de wraking en de verschoning. De regeling met betrekking tot het openbaar ministerie en de procureur-generaal bij de Hoge Raad is neergelegd in Afdeling 5. Voor de Autoriteit Consument en Markt (ACM) en de Commissie van de Europese Gemeenschappen die opmerkingen willen maken in het kader van art. 101 en 102 VWEU (voorheen: art. 81 en 82 EG-Verdrag), bevat Afdeling 5A een nadere regeling. Afdeling 6 bevat een algemene regeling over exploitatie. Afdeling 7 bevat regels omtrent de inwinning door de rechter van inlichtingen over buitenlands recht en van inlichtingen of advies over de toepassing van het communautaire (unitaire) mededingingsrecht. De reeds geruime tijd te bespeuren tendens tot deformalisering in het burgerlijk procesrecht komt nader tot uitdrukking in Afdeling 8, waarin onder meer een regeling is opgenomen over wissels ingeval een vordering is ingesteld volgens de regels van de verzoekschriftprocedure of een

verzoek volgens die van de dagvaardingsprocedure. De Eerste Titel van het Eerste boek wordt afgesloten met Afdeling 9 houdende de slotbepaling betreffende de positie van de Koning in een civiele procedure. **c. Afdeling 3A.** In de opsomming in de voorgaande aantekening ontbreekt de vermelding van Afdeling 3A, die algemene voorschriften bevat voor procedures onder vigeur van KEI-Rv (art. 30a-30q KEI-Rv). Deze afdeling kent met ingang van 1 oktober 2019 (*Stb.* 2019, 247) nog slechts een beperkt toepassingsgebied, want louter in cassatie. Zie de Inleidende opmerkingen bij Afdeling 3A, aant. 1, onder c. Het is om deze reden dat in deze uitgave in Titel 1 nog enkel de Inleidende opmerkingen bij Afdeling 3A zijn opgenomen en dat het commentaar op de respectieve bepalingen uit Afdeling 3A is verplaatst direct na het commentaar op art. 1077.

2. Toepassingsgebied. Titel 1 is van toepassing op de rechtspleging in de dagvaardingsprocedure van Titel 2, alsmede op de rechtspleging in de verzoekschriftprocedure van Titel 3. Voorts zijn deze bepalingen niet alleen van toepassing op de rechtsgang in eerste aanleg, maar ook op die na het aanwenden van een rechtsmiddel, zoals hoger beroep en beroep in cassatie, waarbij wederom onverschillig is of het om een dagvaardings- dan wel een verzoekschriftprocedure (in cassatie: vorderings- of verzoekprocedure) gaat (*MvT, Parl. Gesch. Herz. Rv, p. 77*).

EERSTE AFDELING

Rechtsmacht van de Nederlandse rechter

[Inleidende opmerkingen]

1. Begrip rechtsmacht. De Eerste afdeling van de Eerste titel van het Eerste boek behandelt de vraag of en in hoeverre aan een Nederlandse rechter de macht of bevoegdheid toekomt om zaken met een internationaal karakter of van buitenlandse oorsprong te berechten. Deze macht of bevoegdheid wordt aangeduid met de term 'rechtsmacht' of 'internationale bevoegdheid'. In het huidige procesrecht wordt de term rechtsmacht gebezigd (*MvT, Parl. Gesch. Herz. Rv, p. 77*).

2. Internationale versus interregionale geschillen. De Eerste afdeling bestrijkt uitsluitend de rechtsmacht van de Nederlandse rechter in internationale gevallen, niet de rechtsmacht van de Nederlandse rechter in interregionale zaken (*MvT, Parl. Gesch. Herz. Rv, p. 77*). Onder interregionale zaken worden verstaan geschillen die zich louter afspelen tussen (partijen afkomstig uit) de Koninkrijksdelen Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, waarbij Bonaire, Sint Eustatius en Saba elk deel uitmaken van het staatsbestel van Nederland. Omtrent privaatrechtelijke onderwerpen van interregionale aard kunnen op grond van art. 38 lid 3 Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden bij rijkswet regelen worden gesteld. Bij gebreke van een regeling bij rijkswet is de lagere rechtspraak onder het oude procesrecht ertoe overgegaan de regels die de internationale rechtsmacht van de Nederlandse rechter bepaalden, dat wil zeggen de regels van relatieve bevoegdheid (zie aant. 7), van overeenkomstige toepassing te achten op interregionale zaken. Deze regel is echter onder het huidige procesrecht verlaten. Dit moet in beginsel ertoe leiden dat (het grondgebied van dan wel de rechters van) Aruba, Curaçao dan wel Sint Maarten in het kader van de onderhavige Eerste afdeling op voet van gelijkheid met (het grondgebied van dan wel de rechters van) vreemde Staten dienen te worden behandeld. De Hoge Raad

heeft in zijn beschikking van 2 mei 2014 (NJ 2014/468, m.nt. Th.M. de Boer) geoordeeld dat bij gebreke van een regeling van interregionaal bevoegdheidsrecht de regels van het internationaal bevoegdheidsrecht, inclusief de geldende verdragen en verordeningen, analogo moeten worden toegepast. Dit brengt dan ook mee dat de onderhavige Eerste afdeling bij het bepalen van de bevoegdheid van de Nederlandse rechter in interregionale gevallen slechts kan worden aangewend, indien een internationaal instrument ontbreekt dat zich voor analoge toepassing leent. Zie over de erkenning en tenuitvoerlegging in Nederland van uitspraken gewezen door rechters van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, de Inleidende opmerkingen bij de Negende titel van het Derde boek, aant. 4 onder b.

3. Relatie tot verdragen en EU-verordeningen. a. Voorrang voor verdragen en verordeningen. Zoals in art. 1 tot uitdrukking is gebracht, zijn de bepalingen van de Eerste afdeling slechts relevant voor zover er noch verdragen noch verordeningen van de Europese Unie van toepassing zijn (zie art. 1, aant. 1). In elk concreet geval dient derhalve eerst te worden vastgesteld of een of meer verdragen of verordeningen materieel en formeel van toepassing zijn. Aan de Eerste afdeling komt slechts betekenis toe als het geval niet onder de reikwijdte van enig verdrag dan wel enige verordening valt. **b. Voorbeeld-functie van verdragen en verordeningen. EEX en EVEX vóór 2002.** Bij de opstelling van de Eerste afdeling ten behoeve van het op 1 januari 2002 in werking getreden nieuwe procesrecht heeft de wetgever aansluiting gezocht bij het destijds geldende verdragenrecht, in het bijzonder het EG-Bevoegdheids- en Executieverdrag van 1968, zoals nadien gewijzigd ('EEX-verdrag') en het EG-EVA-Bevoegdheids- en Executieverdrag van 1988 ('EVEX-verdrag'). **EEX ná 2002.** Het EEX-verdrag is voor alle EU-lidstaten, met uitzondering van Denemarken, per 1 maart 2002 vervangen door de Brussel I-verordening. Overigens zijn de bepalingen van Brussel I en de maatregelen ter uitvoering ervan per 1 juli 2007 van toepassing geworden op de betrekkingen tussen de Europese Gemeenschap (thans: Europese Unie) en Denemarken (zie Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en het Koninkrijk Denemarken betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, Brussel, 19 oktober 2005, *PbEU* 2005, L 299, p. 62). De wetgever heeft de wijzigingen die Brussel I ten opzichte van het EEX-verdrag heeft meegebracht, niet verwerkt in de per 1 januari 2002 in werking getreden wet van 6 december 2001, *Stb.* 580, tot herziening van het procesrecht in burgerlijke zaken, in het bijzonder de wijze van procederen in eerste aanleg, respectievelijk wet van 6 december 2001, *Stb.* 581, tot aanpassing van de wetgeving aan de herziening van het procesrecht in burgerlijke zaken, in het bijzonder de wijze van procederen in eerste aanleg (*MvA I, Parl. Gesch. Herz. Rv.*, p. 60). Zulks is eerst geschied — en wel ten aanzien van de art. 6, 6a en 8 — bij wet van 8 september 2005, *Stb.* 455, tot aanpassing van enkele onderdelen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en enige andere wetten in verband met het nieuwe procesrecht, die op 15 oktober 2005 in werking is getreden. **EEX ná 2015.** Met ingang van 10 januari 2015 is Brussel I door Brussel I-bis (Herschikking Brussel I) vervangen. De bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zijn voortsnog niet aangepast aan Brussel I-bis. Dit lijkt immers niet noodzakelijk, wat de rechtsmacht betreft, nu Brussel I niet zodanige wijzigingen heeft ondergaan dat de onderhavige bepalingen aangepast zouden moeten worden. **EVEX ná 2007.** Het EVEX-verdrag is vervangen door het EVEX II. Het EVEX II-verdrag is inmiddels in werking getreden voor alle lidstaten van de EU, inclusief Denemarken, enerzijds en IJsland, Noorwegen en Zwitserland anderzijds. **c. Bijzondere**

functie van afdeling 1. Bij het redigeren van de Eerste afdeling heeft de wetgever zich gerealiseerd dat het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering een andere functie heeft dan de hiervoor genoemde supranationale instrumenten. Het EEX-verdrag (nu Brussel I) en het EVEX-verdrag (nu het EVEX II) creëren een gemeenschappelijk procesrechtelijk territoir voor de daarbij aangesloten Staten, waarbij de Nederlandse rechter in bepaalde gevallen geen rechtsmacht heeft, maar de rechter van een of meer andere aangesloten Staten wel. Als noch het EEX-verdrag (nu Brussel I) noch het EVEX-verdrag (nu het EVEX II) van toepassing is, valt deze rechtvaardiging voor een inperking van de rechtsmacht van de Nederlandse rechter weg en moet volgens de wetgever in beginsel in Nederland een titel kunnen worden verkregen. Om die reden zijn rechtsmachtgronden van de Eerste afdeling in het algemeen iets ruimer opgezet dan die van het EEX-verdrag (nu Brussel I) en het EVEX-verdrag (nu het EVEX II) (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 80). **d. Prejudiciële vraagstelling over afdeling 1.** Het Hof van Justitie van de Europese Unie is niet bevoegd prejudiciële vragen over bepalingen van nationaal recht te beantwoorden, ook al zijn deze bepalingen identiek aan de parallelle voorschriften van de Brussel I of het EEX-verdrag, waarover het Hof van Justitie van de Europese Unie zich wel kan uitlaten (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 103). Dit neemt niet weg dat de Nederlandse rechter bij de uitleg van de bepalingen van het nationale recht waarvan de tekst door Brussel I of het EEX-verdrag is geïnspireerd, aansluiting moet zoeken bij de interpretatie die door het Hof van Justitie van de Europese Unie aan de parallelle voorschriften uit deze instrumenten is of wordt gegeven (zie onder meer HR 29 maart 2019, NJ 2019/259 en HR 12 april 2019, NJ 2019/260). Dit is echter anders indien een nationale bepaling een regeling uit een verordening uitdrukkelijk van toepassing verklaart op een situatie waarvoor desbetreffende verordening niet geldt. Zie bijv. art. 4 waarin art. 3, 4 en 5 van Brussel II-bis van toepassing worden verklaard met betrekking tot gevallen waarvoor deze verordening niet geldt.

4. Uitgangspunten van afdeling 1. De regeling van de rechtsmacht in de eerste afdeling berust op de afweging van een drietal belangen: i. het kan soms zeer bezwaarlijk zijn om in het buitenland te moeten procederen in verband met kosten, afstand, taalproblemen, onbekendheid met materieel recht en procesrecht ter plaatse; ii. een Nederlandse rechtsmachtgrond die in internationaal verband als 'exorbitant' wordt beschouwd, kan problemen opleveren bij de erkenning of tenuitvoerlegging van de uitspraak van de Nederlandse rechter in het buitenland; iii. met het oog op rechtseenheid en rechtszekerheid is het gewenst om aansluiting te zoeken bij internationale ontwikkelingen, in het bijzonder het EEX-verdrag (Brussel I, thans Brussel I-bis (Herschikking Brussel I)) en het EVEX-verdrag (nu het EVEX II) (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 79). Het onder i. genoemde belang heeft uiteindelijk zwaarder gewogen dan de onder ii en iii genoemde belangen. In het algemeen is de rechtsmachtregeling van de eerste afdeling ruimer uitgevallen dan die van het EEX-verdrag (nu Brussel I) en het EVEX-verdrag (nu het EVEX II). De wetgever heeft gemeend dat wanneer deze instrumenten niet van toepassing zijn, in Nederland in beginsel een titel moet kunnen worden verkregen, hetgeen een ruime rechtsmachtregeling veronderstelt (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 80). Zie ook HR 29 maart 2019, NJ 2019/259.

5. Toepassingsgebied van afdeling 1. a. Algemene strekking. De plaatsing van de rechtsmachtregeling in de Eerste afdeling van de Eerste titel van het Eerste boek impliceert dat zij in beginsel zowel voor dagvaardingsprocedures als voor verzoekschriftprocedures

geldt. Waar nodig heeft de wetgever het onderscheid tussen beide procesvormen in de desbetreffende bepaling van de eerste afdeling met zoveel woorden aangegeven. Wanneer in de tekst van een bepaling niets is vermeld, geldt deze bepaling voor beide typen procedures (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 77 en 81). **b. Verhouding tot bepalingen inzake relatieve competentie.** De rechtsmachtregeling van de eerste afdeling is losgekoppeld van de regeling van de relatieve competentie van de art. 99-110 en art. 262-270. Zie aant. 7.

6. Structuur van afdeling 1. a. Indeling van afdeling 1. De eerste afdeling stelt in de art. 2-7 de zogenoemde objectieve rechtsmachtgronden voorop, achtereenvolgens gelegen in omstandigheden betreffende de procespartijen, zoals de woonplaats van de gedaagde of de woonplaats van de verzoeker, en omstandigheden betreffende het onderwerp van het geschil, zoals de ligging van goederen of de plaats van een openbaar register. Dan volgen in de art. 8 en 9 de subjectieve rechtsmachtgronden, waarbij de wil van partijen bepalend is. Ten slotte bevatten de art. 10-14 bijzondere bepalingen die deels uitzonderingen, deels aanvullingen bevatten op deze algemene regels betreffende de rechtsmacht (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 80). **b. Niet-uitputtend karakter.** De eerste afdeling bevat geen uitputtende regeling van de rechtsmacht. Ook elders, zowel in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering als daarbuiten, komen relevante bepalingen inzake rechtsmacht voor. Zie bijvoorbeeld art. 767. Vrijwel alle rechtsmachtbepalingen met een meer algemeen karakter zijn in de eerste afdeling bijeen gebracht (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 82). Art. 10 brengt een koppeling aan tussen de eerste afdeling en de elders voorziene rechtsmachtgronden (zie art. 10, aant. 1).

7. Distributie bepaalt attributie. In het oude procesrecht bestond geen afzonderlijke regeling van de rechtsmacht. In de rechtspraak (zie onder meer HR 24 december 1915, NJ 1916/417 (*Van Loo/Herzog Heinrich*); HR 5 december 1940, NJ 1941/312 (*Van der Goes/Schönstedt*); HR 26 oktober 1984, NJ 1985/696 (*Van den Bogaerde/Van Heeckeren*)) is het uitgangspunt ontwikkeld dat de rechtsmacht – de zogenoemde 'attributie van rechtsmacht' – voortvloeit uit de interne regels van relatieve bevoegdheid – de zogenoemde 'distributie van relatieve competentie'. Indien en voorzover een Nederlandse rechter op grond van art. 98 of 126 (oud) relatief bevoegd was, kwam hem ook rechtsmacht toe. Vandaar het adagium 'distributie bepaalt attributie'. Daarnaast golden enkele expliciete wettelijke rechtsmachtregels, zoals art. 429c lid 15 en art. 814 (oud). De wetgever heeft deze volgens hem verouderde en achterhaalde benadering vervangen door in de eerste afdeling zelfstandige gronden voor rechtsmacht neer te leggen, die zijn losgekoppeld van de voorschriften inzake de intern-Nederlandse relatieve bevoegdheid van de Derde afdeling van de Tweede titel van het Eerste boek en de Tweede afdeling van de Derde titel van het Eerste boek (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 10 en 78-79). Niettemin is de regel 'distributie bepaalt attributie' in art. 10 wel gehandhaafd als sluitsteen op de regeling van de eerste afdeling (zie art. 10, aant. 2).

8. Afschaffing forum-non-conveniënsbepaling en forum actoris. a. Forum non conveniëns. Uitgangspunt in Rv (oud). In het oude procesrecht gold het adagium 'distributie bepaalt attributie' (zie aant. 7). Op grond van dit adagium was er in verzoekschriftprocedures op grond van art. 429c lid 14 (oud) altijd rechtsmacht voor de Nederlandse rechter, te weten voor de rechter te Den Haag. Deze onbeperkte rechtsmacht werd

gecorrigeerd door de forum-non-conveniënsbepaling van art. 429c lid 15 (oud). **Uitgangspunt in huidige Rv.** In het limitatieve stelsel van de eerste afdeling bestaat er in beginsel alleen rechtsmacht indien er een concreet aanknopingspunt met Nederland bestaat, zoals bijvoorbeeld geformuleerd in art. 3 aanhef en onderdeel a en b of art. 6. Art. 269 dat een algemene bevoegdheid toekent aan de rechtbank te 's-Gravenhage, is uitsluitend van betekenis voor de interne relatieve bevoegdheid en niet voor de rechtsmacht van de Nederlandse rechter (zie art. 10, aant. 2 onder b). Een limitatieve opsomming van aanknopingspunten bestond onder het oude procesrecht reeds voor dagvaardingsprocedures (zie art. 126 (oud)) en ligt ook ten grondslag aan het stelsel van het EEX-Verdrag (nu de Brussel I-bis-verordening) en het EVEX 1988 (nu het EVEX 2007), waardoor in deze regelingen geen behoefte bestond respectievelijk bestaat aan een forum-non-conveniënsbepaling. Gegeven de limitatieve opzet van de eerste afdeling heeft de wetgever aanvankelijk gemeend dat er in de huidige regeling geen enkele behoefte bestaat aan een forum-non-conveniënsbepaling. Volgens de wetgever betekent dit dat de Nederlandse rechter die op grond van een van de bepalingen van de eerste afdeling rechtsmacht heeft, deze rechtsmacht niet kan afwijzen wegens onvoldoende aanknopung van de zaak met de rechtssfeer van Nederland. Zo nodig kan de Nederlandse rechter op grond van het beginsel 'point d'intérêt, point d'action', het criterium 'belang van het kind' dan wel zijn discretionaire bevoegdheid in familierechtelijke zaken en in kort geding (zie art. 13, aant. 4 onder a) een beslissing weigeren (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 90). In het kader van het EEX-verdrag heeft het Hof van Justitie geoordeeld dat een rechter die op grond van art. 2 EEX-verdrag (nu art. 4 Brussel I-bis) bevoegd is, niet door toepassing van de forum-non-conveniënsdoctrine mag weigeren de zaak in behandeling te nemen, omdat de rechter van een niet-EEX-staat een geschikter forum zou zijn (HvJ EG 1 maart 2005, nr. C-281/02, *Jur.* 2005, p. I-1383; *NJ* 2007/369 (Owusu/Jackson)). **Uitzondering in huidige Rv.** In de wet van 6 december 2001, *Stb.* 581, tot aanpassing van de wetgeving aan de herziening van het procesrecht voor burgerlijke zaken, in het bijzonder de wijze van procederen in eerste aanleg, zijn alsnog twee uitzonderingen op het hiervoor besproken uitgangspunt gemaakt, en wel in art. 4 lid 3 aanhef en onderdeel b en in art. 5 (MvT AW, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 100, 101 en 102). Eerstgenoemde bepaling, die betrekking heeft op 'verzoeken tot regeling van het gezag en het omgangsrecht' als nevenvoorziening bij echtscheiding, stelt de Nederlandse rechter in staat om zich wegens de geringe verbondenheid van de zaak met de rechtssfeer van Nederland onbevoegd te verklaren (zie art. 4, aant. 5 onder g). Art. 5 is inmiddels herzien (zie art. 5, aant. 1 onder b) en bevat geen forum-non-conveniënsbepaling meer (zie art. 5, aant. 4 onder a en b). **b. Forum actoris.** Het forum actoris van art. 126 lid 3 (oud), dat rechtsmacht aan de Nederlandse rechter toekende op grond van de woonplaats van de eiser hier te lande, is afgeschaft, omdat dit forum algemeen als 'exorbitant' wordt aangemerkt, zoals onder meer in art. 3 EEX-verdrag en art. 3 EVEX-verdrag (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 88). In art. 3 aanhef en onderdeel a is de woonplaats of gewone verblijfplaats van de verzoeker als rechtsmachtgrond voor verzoekschriftprocedures echter gehandhaafd (zie art. 3, aant. 2 onder a). Ook het forum necessitatis van art. 9 aanhef en onderdeel b en c (zie aant. 9 onder b) kan onder omstandigheden tot een forum actoris leiden (zie art. 9, aant. 4), evenals de 'gewone' rechtsmachtgronden van art. 6 aanhef en onderdeel a-f.

9. Invoering forum-conveniëns- en forum-necessitatisbepaling. a. Forum conveniëns. Ondanks het ontbreken van een aanknopingspunt, zoals vereist in de eerste afdeling, kan

het gebeuren dat er behoefte bestaat aan de rechtsmacht van de Nederlandse rechter. Daarin voorziet de forum-conveniënsbepaling van art. 3 aanhef en onderdeel c, die overigens alleen voor de verzoekschriftprocedure geldt (zie art. 3, aant. 4). **b. Forum necessitatis.** Art. 9 aanhef en onderdeel b en c voorziet in een forum-necessitatisbepaling die toegang tot de Nederlandse rechter garandeert voor gevallen waarin het voeren van een procedure in het buitenland 'onmogelijk' (onderdeel b) dan wel 'onaanvaardbaar' (onderdeel c) is. Onderdeel b is van toepassing op de dagvaardings- en de verzoekschriftprocedure (zie art. 9, aant. 5), onderdeel c alleen op de dagvaardingsprocedure (zie art. 9, aant. 6).

10. Ambtshalve toetsing van rechtsmacht. a. Uitgangspunt: altijd ambtshalve toetsing van rechtsmacht. Uit de gekozen opzet van de Eerste afdeling en de aanvangswoorden van de diverse bepalingen – 'De Nederlandse rechter heeft rechtsmacht indien ...' – volgt dat de Nederlandse rechter steeds ambtshalve moet onderzoeken of hem in een concreet geval rechtsmacht toekomt (zie HR 17 april 2015, *NJ* 2015/453 en HR 1 mei 2015, *NJ* 2015/454). Zulks is in de eerste plaats van belang in zaken betreffende rechtsbetrekkingen die niet ter vrije bepaling van partijen staan (zie voor het begrip 'rechtsbetrekking die tot hun vrije bepaling staat', art. 8 lid 1 en 2, waarover art. 8, aant. 3 onder c). Daarbij is onverschillig of het gaat om verzoekschrift- of om dagvaardingsprocedures. Ambtshalve toetsing van rechtsmacht is tevens van belang indien de gedaagde niet verschijnt in een dagvaardingsprocedure betreffende een rechtsbetrekking die wél ter vrije bepaling van partijen staat. In het laatste geval behoeft de rechter op grond van art. 149 niet ambtshalve de feiten te onderzoeken die de eiser ter onderbouwing van de rechtsmacht van de Nederlandse rechter heeft gesteld. Het uitgangspunt is dat de toetsing in dit geval betrekking heeft op de vraag of, uitgaande van de stellingen van de eisende partij, inderdaad rechtsmacht aanwezig is (*MvT, Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 113-114). Dit is onder Brussel I en Brussel I-bis echter anders. Het HvJ heeft geoordeeld dat de nationale rechter bij de toetsing van zijn internationale bevoegdheid zich niet mag beperken tot de stellingen van de eiser, maar ook acht moet slaan, voor zover de bevoegdheid wordt bepaald door het onderwerp van geschil, op de beschikbare gegevens over de werkelijk tussen partijen bestaande rechtsverhouding, en op de desbetreffende stellingen van de gedaagde (HvJ EU 28 januari 2015, C-375/13, *NJ* 2015/332 (*Kolassa/Barclays Bank*), alsmede HvJ EU 16 juni 2016, C-12/15, *NJ* 2018/38 (*Universal Music/Schilling*)). De Hoge Raad sluit echter – in het bijzonder bij de bepalingen die door Unierechtelijke bepalingen zijn geïnspireerd – aan bij de door het Hof van Justitie gehanteerde maatstaf. Het is immers niet aannemelijk dat de Nederlandse wetgever op dit punt bij deze bepalingen heeft beoogd van deze uitleg af te wijken (HR 29 maart 2019, ECLI:NL:HR:2019:443, *NJ* 2019/259). Dezelfde toets dient volgens de Hoge Raad inmiddels ook te worden toegepast met betrekking tot bepalingen die niet door Unierechtelijke bepalingen zijn ontleend (HR 12 april 2019, ECLI:NL:HR:2019:566, *NJ* 2019/260). **b. Bijzonderheid: ambtshalve toetsing van rechtsmacht en verplichte aanvaarding van rechtsmacht.** In sommige gevallen leidt de ambtshalve toetsing van bevoegdheid onontkoombaar tot het oordeel dat de rechter rechtsmacht toekomt. Voor zaken betreffende rechtsbetrekkingen die ter vrije bepaling van partijen staan, geldt op grond van art. 9 aanhef en onderdeel a dat de Nederlandse rechter verplicht is aan te nemen dat hem ingevolge een stilzwijgende forumkeuze rechtsmacht toekomt, indien de gedaagde in een dagvaardingsprocedure in het geding verschijnt zonder zich conform art. 11 tijdig op het ontbreken van rechtsmacht

te beroepen, of, in geval van een verzoekschriftprocedure, wanneer een belanghebbende in de procedure verschijnt zonder zich op het ontbreken van rechtsmacht te beroepen (MvT, *Parl. Gesch. Herz. Rv*, p. 113-114). Zie tevens art. 9, aant. 3, en art. 11, aant. 1-5.

c. Ambtshalve toetsing in eerste aanleg en in hoger beroep. De regels van internationaal bevoegdheidsrecht zijn in procesrechtelijke zin van openbare orde, hetgeen betekent dat zowel de rechter in eerste aanleg als de rechter in hoger beroep ertoe is gehouden ambtshalve de rechtsmacht van de Nederlandse rechter aan een onderzoek te onderwerpen (HR 12 februari 2021, ECLI:NL:HR:2021:230, *RvdW* 2021/211). Voor de rechter in hoger beroep geldt deze verplichting ook indien geen van de partijen zich over de vraag naar de rechtsmacht van de Nederlandse rechter heeft uitgelaten en ook indien deze vraag buiten het door de grieven ontsloten gebied van de rechtsstrijd in hoger beroep valt (HR 6 februari 2004, *NJ* 2005/403 (*Frans Maas c.s./Petermann*) alsmede HR 12 april 2019, *NJ* 2019/260). Wel is de appelrechter bij zijn onderzoek naar de rechtsmacht van de Nederlandse rechter gebonden aan de voor deze toetsing relevante feiten die in eerste aanleg zijn vastgesteld en in hoger beroep niet zijn bestreden (HR 18 februari 2011, *LJN* BO7116, *NJ* 2012/333).

d. Peildatum bij ambtshalve toetsing. Bij het ambtshalve te verrichten onderzoek naar de rechtsmacht van de Nederlandse rechter dient de (appel)rechter, op grond van het zogenoemde perpetuatio-fores-beginsel, uit te gaan van de feitelijke situatie – bijvoorbeeld de woonplaats van een procespartij – op het moment dat de procedure in eerste aanleg, door middel van een dagvaarding of verzoekschrift, aanhangig wordt gemaakt. Latere wijzigingen van feitelijke aard kunnen niet afdoen aan de eenmaal terecht aangenomen rechtsmacht van de Nederlandse rechter (HR 18 februari 2011, *LJN* BO7116, *NJ* 2012/333). Voorts dient de Nederlandse rechter zijn rechtsmacht te bepalen aan de hand van het recht dat geldt ten tijde van het aanhangig maken van de procedure in eerste aanleg. Het perpetuatio-fores-beginsel verzet zich ertegen dat een op dat moment bestaande bevoegdheid, door wijziging van het recht, gedurende de procedure wijziging ondervindt (HR 19 maart 2004, *NJ* 2004/295). Zie over het tijdstip van aanhangigheid voor dagvaardingsprocedures, art. 125 en art. 69 lid 1 tweede volzin; zie voor het tijdstip van aanhangigheid van verzoekschriftprocedures, art. 278 lid 4, en art. 69 lid 1 tweede volzin. Zie over overgangsrechtelijke complicaties, aant. 12 onder a-b.

e. Ambtshalve toetsing en immuniteit van jurisdictie. In het kader van de ambtshalve toetsing van zijn rechtsmacht dient de Nederlandse rechter tevens toepassing te geven aan de volkenrechtelijke immuniteiten van jurisdictie. De verwijzing in art. 1 naar art. 13a Wet AB strekt daartoe (MvT, *Kamerstukken II* 2008/09, 32021, 3, p. 39-40). Indien een vreemde staat of een internationale organisatie als gedaagde of verweerder niet in rechte verschijnt, is de Nederlandse rechter gehouden om ambtshalve te onderzoeken of deze staat of organisatie in het voorliggende geval immuniteit van jurisdictie toekomt (zie HR 1 december 2017, *NJ* 2019/137 (*Republiek Irak en Central Bank of Iraq/X*)). Volgens de Hoge Raad brengen de eisen van rechtszekerheid en hanterbaarheid echter mee dat de verplichting tot ambtshalve toetsing slechts van toepassing is in zaken die na 1 januari 2018 bij de Nederlandse rechter aanhangig zijn gemaakt. Verschijnt de vreemde staat of internationale organisatie in rechte, dan moet deze staat of organisatie uitdrukkelijk beroep doen op het aan hem of haar toekomende beroep op immuniteit van jurisdictie (zie HR 17 mei 2019, *NJ* 2019/354). Zie tevens art. 1, aant. 3. Zie over immuniteit van jurisdictie, aant. 11. Doet een vreemde staat of internationale organisatie beroep op het ontbreken van de rechtsmacht wegens immuniteit van jurisdictie, dan houdt een dergelijk beroep echter niet tevens in een beroep op het ontbreken van jurisdictie. Slaagt een